

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кияк Т. Р., Огуй О.Д., Науменко А.М. Теорія та практика перекладу (німецька мова). – Вінниця: Нова книга, 2006. – 592 с.
2. Кухаренко В.А. Контрастивное исследование оригинала и перевода художественного текста: Сб. Науч. тр.-Одесса, 1986
3. Коптилов В.В. Теория и практика художественного перевода. - К., 2002
4. Радчук В. Д. Художественная адекватность перевода // Теорія і практика перекладу: Вип. №2.- Київ: Вища школа, 1979. — С. 118-123.
5. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. — Полтава: Довкілля-К, 2006 — 716 с.
6. Koller W. Einführung in die Übersetzungswissenschaft. Wiesbaden. 2010. — 368s.

ДОСЛІДЖУВАНИЙ МАТЕРІАЛ

7. H. Böll Mein trauriges Gesicht. М.: Прогресс, 1968,— 366 с.
8. Белль Г. Собрание сочинений в пяти томах. Том первый – М.: ХЛ, 1989 — 704 с.

УДК : 81'25

DOI:<https://doi.org/10.31861/gph2020.823.26-31>

Бялик В.
Грищук Д.
(Чернівці)

ВИРАЖЕННЯ ЕМОЦІЙ СТРАХУ В ОРИГІНАЛІ ТА ПЕРЕКЛАДІ

В статті розглядаються стилістичні засоби, за допомогою яких виражається емоція страху. Проаналізовано перекладацькі трансформації, використані при перекладі тексту оригіналу українською мовою. Встановлено найбільш поширені стилістичні засоби вираження емоції страху в романі «Воно» Стивена Кінга. Наведено кількісний підрахунок частоти вживання досліджуваних стилістичних засобів в романі «Воно».

Ключові слова: страх, граматичні стилістичні засоби, лексичні стилістичні засоби, синтаксичні стилістичні засоби, перекладацька трансформація.

В статье рассматриваются стилистические средства, с помощью которых выражается эмоция страха. Проанализировано переводческие трансформации, использованные при переводе текста оригинала на украинский язык. Установлено наиболее распространенные стилистические средства выражения эмоции страха в романе Стивена Кинга "Оно". Приведены количественные подсчеты частоты использования данных стилистических средств в романе "Оно".

Ключевые слова: страх, грамматические стилистические средства, лексические стилистические средства, синтаксические стилистические средства, переводческая трансформация.

The article deals with stylistic devices that are used to express the emotion of fear. Emotion may be defined from psychological and linguistic points of view. In psychology emotion is a psychological representation of everyday situations and phenomena in a form of feelings. In the article we define emotion from linguistic point as a combination of intellect, affect and brief emotional state. The emotion of fear is one of the essential and basic emotions. To express the emotion of fear in the genre of horror authors use various stylistic devices, as they help to represent all the facets of the emotion and it is easier for the reader to understand the emotion, even if it is a combination of emotions. To make the reader feel the very emotion of fear Stephen King in the novel "It" uses such stylistic devices: epithets, simile, oxymoron, graphon, gradation (climax and anticlimax). The stylistic devices to describe the state of fear in the novel "It" may be divided into lexical, grammatical, and semantic. Lexical stylistic devices are represented by epithet and oxymoron. Grammatical stylistic device is represented by graphon. Semantic stylistic devices include simile and gradation. In the Ukrainian variant of the translation of the novel the stylistic devices representing the emotion of fear are translated mostly with the help of translation transformations. The analysis of the transformations is given in the article. The number of stylistic devices that are used to express fear in the novel "It" is given in the table of the article.

Key words: fear, grammatical stylistic devices, lexical stylistic devices, syntactic stylistic devices, translation transformation.

Постановка наукової проблеми та огляд останніх публікацій. Емоції були відомим предметом дослідження вчених різних галузей. Емоція вважається суб'єктивною реакцією людини на вплив різних зовнішніх та внутрішніх подразників, які виявляються у вигляді задоволення чи незадоволення, страху чи радості тощо [1, с. 56]. Через свою багатофункціональність та багатоаспектність на сьогодні не існує єдиної загальноприйнятої класифікації емоцій ні в психології, ні в лінгвістиці. Загалом вчені поділяють емоції на позитивні та негативні, стеничні та астенічні [4, с. 44]. Страх, як одна з базових емоцій належить до негативних та астенічних емоцій. У всі часи вчені дослідники цікавилися причинами, виявленням та наслідками страхів людини. Згадка про страх, як про одну з найяскравіших базових емоцій вперше з'являється в працях Платона [5, с. 89] та Епікура [9, с. 355]. Страх можна пояснити як стан хвилювання, тривоги, неспокою, викликаний чеканням чого-небудь неприємного, небажаного [6]. Страх проявляється як сигнал перед небезпекою, що загрожує організмові, і сам він не залежить від людської волі. У мові страх як засіб впливу на читача є однією із домінантних емоцій. Народні перекази, легенди та казки всі містять елемент страху для захоплення уваги та формування емоційного стану читача. Такі письменники, як Дж. К. Роулінг, М. Етвуд, У. Шекспір та ін. використовують прийом елементу страху для контрасту з позитивними діями в творі, що дає можливість краще показати контраст між емоціями й наголосити на позитивних моментах. В статті розглядаються стилістичні засоби вираження страху в романі «Воно» Стівена Кінга в оригіналі та українському перекладі, подано їх класифікацію та проаналізовано перекладацькі трансформації, використані для перекладу на мову-цілі.

Зацікавленість у впливі страху в художньому творі на адресата серед лінгвістів стала причиною виникнення досліджень, спрямованих на висвітлення: вербальної репрезентації концепту «СТРАХ» (О. В. Семенова, О. В. Болотова, К. Коротич, Т. А. Новицька, І. А. Вотякова, О. О. Черник); причини виникнення та розвитку емоції страху (М. А. Кузнєцов, І. В. Бабарикіна, Е. П. Ільїн, В. А. Живанова, Т. А. Рябовол); використання страху, як засобу для створення напруги в сучасній літературі (Н. С. Польська, І. В. Сергета, О. В. Вовк, Я. Ю. Сазанова, О. О. Скоробогатова); вплив жанру жахів на сучасного читача (М. Войцешук, А. Лаврова, О. В. Вовк) та ін..

Завданням дослідження є визначення основних стилістичних засобів вираження страху в оригіналі та українському перекладі роману «Воно» Стівена Кінга, проведення аналізу перекладацьких трансформацій, які були використані при перекладі стилістичних засобів. Дослідження було проведено на **матеріалі** стилістичних засобів, використаних для вираження та передачі емоції страху в романі С. Кінга «Воно» в оригіналі та перекладі.

Виклад основного дослідження. Стилістичні засоби є універсальним способом еміфазії та трансляції емоцій за допомогою лінгвістичних засобів. Широкий спектр використання стилістичних засобів в романі «Воно» дозволяє автору по-різному передати страх, розділити занепокоєння від жаху, не використовуючи номінацій самих емоцій, в деталях дозволити читачу пережити почуття героїв. Стилістичні засоби, використані в романі, можна поділити на три групи: лексичні, граматичні та семантичні. Одним з найпоширеніших стилістичних засобів, використаних Стівеном Кінгом в романі «Воно» є епітет. Епітет, будучи одним із найпоширеніших лексичних стилістичних засобом мови, підкреслює характерну рису, визначальну якість явища, предмета, поняття, дії [6]. Слід зазначити, що епітет є найбільш поширеним стилістичним засобом передачі страху і в романі С. Кінга «Воно» (147 використань):

Richie saw it the first and uttered some sort of angry, frightened cry [10, с. 852].

Pi-ci побачив це першим і закричав пронизливим, скривдженим вереском [3, с. 1007]

George's artificial say-cheese smile turned into a horrid leer [10, с. 250].

Штучна усмішка Джорджа "скажи сир" перетворилася на моторошний вищир [3, с. 313].

Steve Dubay looked dimly alarmed [10, с. 24].

Стів Дубей на вигляд нібито трохи стривожився [3, с. 39].

As she stood above it, looking down, a thick and monstrous chuckle suddenly issued from beneath [24, с. 850].

Коли вона стояла там, зазираючи в п'ятьму, знизу долинуло басовите, нелюдське хихотіння [3, с. 1005].

Очевидно, що перекладач не завжди дотримується українських відповідників англійських лексем. Так, наприклад, *angry, frightened* подано в перекладі як *пронизливим, скривдженим*, хоча словниковий переклад є *сердитим, наляканим*. Тому при перекладі епітетів з роману перекладач часто вдається до перекладацьких трансформацій, як у *dimly alarmed* та *нібито трохи стривожився*. Це дає можливість передати не так лексику, як саме відчуття страху, емоційний стан, вдаючись до трансформації висловлення у відповідності до літературних мовних норм приймаючої культури.

Важливим лексичним стилістичним засобом для передачі емоції страху, використаним в романі є оксюморон. Зазвичай в художній літературі оксюморон виступає як один з найяскравіших, проте не так часто вживаних стилістичних засобів. Оксюморон постає як свідоме поєднання протилежних за змістом понять, які разом дають нове уявлення [8]. В романі «Воно» спостерігається 19 використань оксюморону автором для створення атмосфери непевності, а інколи брідкості:

- 1) *Nothing could be so eaten up and remain alive* [10, с. 316].
Ніщо не могло бути таким поїденим і залишатись живим [3, с. 391].
- 2) *...out of the blue and into the black* [10, с. 71].
з блакиті мирноти та в чорну чорноту [3, с. 96].
- 3) *...some terrible/wonderful peristalsis has begun to take place* [10, с. 168].
починає діяти якась жахлива/дивовижна перистальтика [3, с. 212].
- 4) *Suddenly the huge and frightened eyes of a child were looking out of his dying old-man's face* [10, с. 158].
Раптом величезні й перелякані очі дитини поглянули з обличчя цього старого, що помирав [3, с. 203].

При перекладі очевидним є застосування кілька різних технік перекладачем – дослівний переклад (речення 1), лексичне додавання (речення 2), пермутація (речення 3), заміни (речення 4):

Можна стверджувати, що оксюморон є креативним засобом формування новизни словесних образів [7, с. 73]. В романі «Воно» Стівен Кінг використовує оксюморон для того, щоб передати контрастність, двобічність емоції страху. Наприклад, в першому прикладі оксюморон передає відчуття страху та недовіри, адже сам опис монстра протирічить життю. Вираз *...out of the blue and into the black* в романі використовується кілька разів під час найкритичніших моментів у розвитку сюжету. При цьому слід зауважити, що семантичне навантаження *out of the blue*, яке також передається в українській мові як *несподівано, раптом, як грім серед ясного неба*, при перекладі також може трансформуватись (див. речення 2). Страх темряви та смерті супроводжує читача впродовж всього роману. Цікаве використання оксюморону *жахлива/дивовижна* в такому оформленні дуже рідко зустрічається в художній літературі. Читачу передається змішане почуття захоплення та страху й неможливості вплинути на хід часу. Загалом оксюморон, на нашу думку, є одним із найвдаліших стилістичних засобів передачі емоції страху в романі «Воно», адже за допомогою нього автор досить точно зображає протиріччя життя й намагається донести до читача контраверсійність емоції.

В романі «Воно» Стівен Кінг дуже часто вдається до використання порівнянь, які складають чи не третину всіх використаних в творі стилістичних засобів (див.Табл. 1).

Традиційно порівняння трактується як слово або вислів, у якому називаються особа, предмет або явище, з якими порівнюється хто-, що-небудь [6]. Порівняння належить до лексико-семантичних стилістичних засобів. В романі Стівена Кінга спостерігається 38 використань порівнянь для відтворення емоції непідробного жаху та фобії. Порівняння виступають в ролі допоміжних засобів для створення атмосфери страху та напруги, інколи відрази:

- She saw an expression of bemused horror spread over his face like a stain* [10, с. 140].
Вона побачила, як вираз спантеличеного ляку поширився його обличчям, наче якась пляма [3 с. 184].
- He shrank back against the bench, eyes bugging, hair standing out to all sides like quills, wrapped in a pocket of carrion-stink* [10, с. 592].
Він зіщулювався проти спинки лави, очі вибалушені, волосся сторчма на всі боки, наче пір'я, всуціль оповитий трупним смородом [3, с. 719]
- Heart thudding in his chest like the hard measured strides of a soldier's boots, he reached the edge and looked down* [10, с. 281].

З серцем, що гупало йому в грудях неначе суворо розміреними кроками солдатських чобіт, він досяг краю і подивився вниз [3, с. 349].

... it was like looking into a deadly mirror-maze where a single misstep could get you cut in half [10, с. 552].

... це було так, немов дивився в якийсь смертоносний дзеркальний лабіринт, де єдиний хибний крок може призвести до того, що тебе розріже навпіл [3, с. 669].

При перекладі порівняння, зазвичай, перекладач не вдається до застосування перекладацьких трансформацій, як свідчать вищенаведені приклади.

Порівняння використовуються автором для того, щоб конкретизувати та образно візуалізувати відчуття страху. Це дозволяє кожній людині по-своєму сприймати та пережити емоцію із врахуванням індивідуальних особливостей персонажа чи читача, наприклад, під час опису волосся автор використовує порівняння *like quills*, що в перекладі подано як *наче пір'я*. Зазвичай від страху волосся настовбурчується, та С. Кінг використовує порівняння *наче пір'я* для того, щоб свідомо передати реципієнту атмосферу того, що головний герой дії боїться птахів. Так само порівняння *like looking into a deadly mirror-maze*, яке в українському варіанті перекладено *немов дивився в якийсь смертоносний дзеркальний лабіринт*, відображає страх людей брати відповідальність за свої дії, адже образ лабіринту вказує на боязкість приймати рішення, а дзеркало дозволяє людям аналізувати свої дії з боку, інтроспективно. Тому кожен читач уявляє щось своє, відчуває властиві лише йому емоції, зустрічаючи таке порівняння.

Одним з найбільш вдалих семантичних стилістичних засобів на позначення емоції страху в романі «Воно» можна вважати градацію (створення напруження). Нами зафіксовано 10 використань градації для відтворення емоції страху в романі «Воно» Стівена Кінга. Градація вважається багатьма лінгвістами досить ефективним прийомом наростання емоцій в художньому творі. Зазвичай, при передачі емоцій за допомогою клімаксу чи антиклімаксу в художньому творі використовуються синонімічні ряди. Проте Стівен Кінг застосовує цей стилістичний засіб, створюючи напругу за допомогою опису дій героїв роману, надаючи їх перелік:

He had opened the door that morning and had groped interminably for the switch... ...His fingers found the switch! Ah! They snapped it - and nothing. No light [10, с. 7].

Він відчинив двері того ранку й тягся рукою безкінечно довго до вмикача... ...Його пальці знайшли вмикач! Ах! Пальці вхопились за нього... і нічого. Світла нема [3, с. 17].

She backed away from the sink, struck the door, rebounded, clawed it open, and ran for the living room, where her father was just getting to his feet [10, с. 400].

Вона позадувала від раковини, вдарилася об двері, відскочила, шарпнула за двері, відчинила й кинулась до вітальні, де вже спинався на ноги її батько [3, с. 491].

В українському перекладі повністю зберігається оригінальна синтаксична конструкція стилістичного засобу при використанні дослівного перекладу:

В першому прикладі можна побачити використання водночас клімаксу та антиклімаксу, коли створюється ефект наростання страху, а потім він різко обривається. Таке застосування градації дозволяє створити ефект сильної емоційної напруги страху в читача. В цьому випадку антиклімакс не приносить бажаного відчуття спокою, а навпаки ще більше посилює емоцію страху, адже читач в передчутті чогось невідворотного й жахливого. Градація використовується в романі «Воно» для передачі страху саме тоді, коли в сюжеті йде зав'язка, або ж навпаки, коли автор хоче несподівано змусити читача відчувати страх та занепокоєння у ході розвитку сюжетної лінії.

Серед інших семантичних стилістичних засобів, які використовуються Стівеном Кінгом в романі «Воно» для позначення емоції страху, є персоніфікація (6 використань), метафора (7 використань), гіпербола (2 використання), повторення (7 використань).

Особливу увагу привертає спосіб передачі емоції страху в досліджуваному художньому творі за допомогою графону, що належить до графічно-візуальних стилістичних засобів. У романі Стівена Кінга «Воно» спостерігається 13 використань цього стилістичного прийому для вираження емоції страху. Графон вважається навмисним порушенням норм орфографії, які виражають індивідуальні чи діалектні відхилення від фонетичних загальноприйнятих норм [2, с. 111]. Зазвичай графон у творі використовується для передачі викриків, закликів чи криків болю, радості, виконуючи функцію

мультимодальності висловлення. Та в романі «Воно» Стівен Кінг застосовує цей стилістичний прийом для позначення не лише вигуків, а й інколи для створення авторських епітетів:

Eddie looked over his shoulder and saw the hobo running along behind the rear wheel (!!GAINING!!)... [10, с. 312].

Едді озирнувся через плече й побачив, що волоцюга біжить відразу за його заднім колесом ("ДОГАНЯЄ!!")... [3, с. 387].

'No, thank you,' Beverly heard her mouth say in a child's high oh-I-must-be-going voice [10, с. 578].

Ні, дякую вам, — почула Беверлі, як її рот промовляє писклявим дитячим голосом, типу "Ой, мені вже треба йти" [3, с. 701].

It was almost like a comment on the trainyards themselves: DEAD END, it read [10, с. 376].

Напис на ньому немов пояснює саму станцію: "ГЛУХИЙ ЗАВУЛОК" [3, с. 463].

'I won't (does he ever touch you) forget.' [10, с. 409].

Я не ("він коли-небудь тебе торкається") ...залишу [3, с. 501].

В перекладі на українську можна побачити, що перекладач не завжди дотримується перенесення графона з мови оригіналу в український текст. Це зумовлено загальноприйнятими нормами орфографії української літературної мови, які, безперечно є відмінними від норм тексту-джерела.

Нестандартне використання графона для створення авторських епітетів, наприклад *oh-I-must-be-going voice* при перекладі не передає сам графон. Перекладач використовує стандартний дослівний переклад *Ой, мені вже треба йти*. В романі використовуються кілька видів графона, наприклад капіталізація, застосування курсиву, створення багатоскладових слів за допомогою дефісу, використання більш ніж одного знаку пунктуації підряд. Часто використовується графон з повторенням – *Don't you ever! Ever-ever-ever!* Під час перекладу такого графона перекладач зберігає оригінальну конструкцію повторення – *Не смій ніколи! Ніколи-ніколи-ніколи!*. Хоча в перекладі на українську мову не завжди співпадає використання курсиву з англійським варіантом роману.

Єдиним граматичним засобом, який передає емоцію страху в романі «Воно» Стівена Кінга, є апосіопеза – незавершене, обірване речення (6 використань).

Таким чином можна зробити **висновок**, що найпоширенішими та найбільш використовуваними стилістичними прийомами для відтворення емоції страху в романі Стівена Кінга «Воно» є застосування епітетів, порівнянь, метафор, оксюморона, графона та градації (див. Табл. 1).

Таблиця 1

Кількісне використання стилістичних засобів для вираження страху в романі «Воно»

Лексичний стилістичний засіб	Граматичний стилістичний засіб	Синтаксичний стилістичний засіб	Графічно-візуальний стилістичний засіб	К-ть
Епітет				147
		Порівняння		38
Оксюморон				19
			Графон	13
		Градація		10
		Гіпербола		7
		Метафора		7
		Повторення		7
		Персоніфікація		6
	Апосіопеза			6

Висновки та перспективи дослідження. При перекладі на українську мову не завжди зберігається сам стилістичний засіб, адже часто перекладач вдається до перекладацьких трансформацій задля більш автентичного звучання перекладу у мові-реципієнті у відповідності до мовно норми приймаючої культури. Проте трансформації завжди передають сам настрій, емоцію того чи іншого абстракту, навіть якщо при перекладі використано нестандартну лексику чи зовсім іншу конструкцію. Деякі стилістичні засоби, наприклад графон (у вигляді курсиву чи багаторазового повторення знаків пунктуації) перекладаються стандартними реченнями без передачі їх стилістики в українській мові.

Перспективою дослідження є вивчення когнітивних характеристик стилістичних засобів у художньому тексті як в аспекті рецепції художнього твору адресатом, так і в його інтерпретації.

Список літератури

1. Вилюнас В.К. Психология эмоциональных явлений. Москва: Издательство Московского университета, 1976. 143 с.
2. Емельянова Л. Л. Нарушение орфографической нормы как средство создания стилистического эффекта. Филологические науки. Москва, 1976. № 1. С. 107—113.
3. Кінг С. Воно. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2015. 1344 с.
4. Овсянникова В. В. К вопросу о классификации эмоций: категориальный и многомерный подходы. Вопросы экономики. Москва, 2013. №37. С. 43–48.
5. Платон. Диалоги. Москва: Мысль, 1986. 435 с.
6. Словник української мови. Академічний тлумачний словник. 2015 URL: <http://sum.in.ua/s/strakh> (дата звернення 25.02.2020).
7. Сухенко В. Г. Мовна картина світу українців крізь призму оксиморона. Science and Education a New Dimension. Philology. Харків, 2017. №124. С. 72–75.
8. Тлумачний словник української мови. 2012. URL: <https://eslovnkyk.com/> (дата звернення 28.02.2020).
9. Эпикур. Из письма к Менекею. Антология мировой философии: в 4 т. Москва: Художественная литература, 1969. Т. 1. Ч. 1. С. 354–355.
10. King S. It. New York City : Viking, 1986. 1138 p.

УДК : 81'322.3

Гандзюк О.
(Луцьк)

ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ВОЛЕВІЯВЛЕННЯ У ПОВІСТІ АНАТОЛІЯ ДІМАРОВА «НА КОНІ Й ПІД КОНЕМ»

У статті йдеться про засоби вираження волевиявлення у повісті Анатолія Дімарова «На коні й під конем». Названі імена вчених, які займаються вивченням цієї проблеми. Імператив аналізується на прикладі простого і складного речення. Перераховано найпоширеніші форми дієслова, що беруть участь у формуванні імператива.

Ключові слова: волевиявлення, засоби волевиявлення, наказовий спосіб, варіантні значення наказового способу, просте і складне речення.

В статье говорится о средствах выражения волеизъявления в повести Анатолия Димарова «На коне и под конем». Названы имена ученых, которые занимаются изучением этой проблемы. Императив анализируется на примере простого и сложного предложения. Перечислены самые употребляемые формы глагола, участвующие в формировании императива.

Ключевые слова: волеизъявление, средства волеизъявления, повелительное наклонение, варианты значения повелительного наклонения, простое и сложное предложение.

The article deals with the means of expression of will in story by Anatoly Dimarov "On horse and under horse." The names of the scientists involved in the study of this problem in the article are named. The wills are widely represented in works of fiction is explained. The imperative is analyzed by the example of a simple and complex sentences are shown. The most common forms of the verb involved